

Застосування соціально-педагогічних кейсів у формуванні соціальної компетентності студентів вищих педагогічних навчальних закладів

Т. Г. Василюк

Криворізький педагогічний інститут ДВНЗ «Криворізький національний університет», м. Кривий Ріг, Україна
*Corresponding author. E-mail: toma19822004@mail.ru

Paper received 02.02.2016; Accepted for publication 22.02.2016.

Анотація. Статтю присвячено теоретичному аналізу проблеми застосування кейс-методу у навчальному процесі. Визначено місце інноваційних технологій у сучасній освіті. Уточнено дефініцію «тезаурус», визначено структуру соціально-педагогічного кейсу та його роль у процесі формування соціальної компетентності студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

Ключові слова: кейс-метод, інноваційні технології в освіті, соціальна компетентність студентів.

Швидкий темп розвитку сучасної цивілізації вимагає від освітньої системи підвищеної мобільності. Сьогоднішня потреба від особистості збільшення діапазону практичних можливостей, розвиненого інтелекту, здатності до самоосвіти та спрямування на творчу самореалізацію. Оновлення змістової складової змісту освіти, зокрема вищої, приведення її у відповідність до сучасних вимог суспільства є пріоритетним вектором реформи освіти в Україні. Інтегруючись в Європейський простір, освітня парадигма України передбачає зосередження на положенні про те, що основними результатами діяльності ВНЗ має стати не система знань, умінь і навичок сама по собі, а сформованість компетентностей спеціаліста в певній професійній сфері, причому дескриптори компетентностей спеціаліста певної галузі визначаються державними класифікаторами професій [4].

Студент у ході навчального процесу повинен набутися важливих компетентностей через застосування знань. Для цього необхідний перехід від кваліфікації до компетентності, що дасть змогу знаходити оптимальні рішення у будь-яких життєвих ситуаціях. Володіючи технологією прийняття рішень, свободою вибору, людина стає здатною адаптуватися в умовах постійних змін.

Мета статті полягає у визначенні ролі соціально-педагогічного кейсу при формуванні соціальної компетентності студентів вищої педагогічної школи.

На даний час виникла потреба формування соціальної компетентності студентів – інтегративної якості особистості, що включає в себе мотиваційно-особистісний, партисипативно-діяльнісний, імплементаційно-управлінський та рефлексивний компоненти. Вирішення проблеми формування соціальної компетентності студентів-майбутніх педагогів визначається ще й тим, що певна їх частина втратила, на жаль, соціальні орієнтири, особливо патріотичні, громадянські. Проблеми виховання громадян пов'язані, перш за все, з особистістю вчителя, його педагогічною компетентністю, соціальною позицією. Адже саме вчитель здійснює управління процесами соціалізації учнівської молоді.

Принциповою відмінністю сучасної освіти є формування всебічно розвиненої, соціально активної особистості, спрямованої на реалізацію власного потенціалу – морального, інтелектуального, професійного. Нова освітня парадигма базується на

принципах демократизації, гуманізації, гуманітаризації, системності, цілісності, технологізації, диференціації освіти, на компетентнісному, діяльнісному, особистісно орієнтованому дидактичному, суб'єкт-суб'єктному психологічному підходах до навчання [7, с. 1]. Із цих позицій актуальною постає проблема використання інноваційних методів навчання при формуванні соціально компетентного випускника ВНЗ.

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчує інтерес провідних науковців до інноваційних методів навчання. Так, науковці (В. Безпалько, Б. Гершунський, І. Дичківська, В. Краєвський, С. Сисоєва та ін.), праці яких присвячені проблемі педагогічних інновацій, співвідносять поняття нового у педагогіці з такими характеристиками, як корисне, прогресивне, позитивне, сучасне, передове. Питанням з'ясування сутності інтерактивних технологій навчання присвячені наукові доробки Н. Балицької, Г. Волошиної, О. Коротаєвої, О. Пометун, Н. Суворової та ін. Теоретичний аспект сучасних педагогічних технологій розкрито у працях І. Богданової, В. Матірко, В. Полякова, Ю. Ткаченко та ін. Науковці К. Баханов, О. Біда, М. Окса, Л. Пироженко, Н. Побірченко, О. Ярошенко та ін. досліджують педагогічні підходи щодо використання групових форм організації навчально-пізнавальної діяльності. Педагог та особа, яка навчається, під час взаємодії перебувають у певній рівновазі, оскільки структурна побудова занять, на яких використовуються інтерактивні технології, змінює саму суть навчального процесу [3].

Ще за часів Я. Коменського був актуальним пошук таких засобів і порядку навчання, які б давали змогу педагогові привести своїх вихованців до позитивних результатів. Саме Я. Коменський, на думку Н. Наволокової, вперше визначив складові успішного застосування технологій: по-перше, це чітко окреслені цілі; по-друге, засоби, точно пристосовані для досягнення намічених цілей; по-третє, конкретні правила, як користуватися окресленими засобами, щоб було неможливим не досягнути мети [2].

Інтерактивні технології навчання виконують соціально важливу роль, оскільки виступають як засіб впровадження ідей співробітництва у педагогічний процес. Під час їх використання тренуються соціальні навички, необхідні для конструювання взаємодії у структурі спільної діяльності, розвиваються емпатійна культура, навички рефлексії та самодіагностики.

На думку Р. Кричевського, для успішного впровадження інновацій необхідно: відповідний освітній рівень як педагогів, так і суб'єктів навчання (чим він вищий, тим менше сприймаються нововведення); інформаційні контакти та поінформованість про нововведення; мотивація до нововведення [5].

Одним з інноваційних методів, що набув популярності у Європі та США, став кейс-метод. Назва кейс-методу пішла від латинського casus – заплутаний незвичний випадок, а також від англійського case – портфель, валіза. Походження дефініції відображає сутність самого методу: студенти отримують від викладача (модератора) пакет документів (кейс), за допомогою яких або виявляється проблема і шляхи її розв'язання, або розробляються варіанти виходу із складної ситуації, коли проблема окреслена [6, с. 7]. Авторами кейс-методу вважаються англійські науковці Ф. Едей, К. Сйтс, М. Шевер.

Проблемою використання кейс-методу під час викладання різних дисциплін у вищих навчальних закладах займалися В. Давиденко, Г. Каніщенко, О. Сидоренко, Н. Тітова, П. Шеремета, В. Чуба та ін.

Вплив кейс-методу на формування особистісних якостей суб'єктів освітнього процесу ще недостатньо досліджений науковцями. Спираючись на світовий досвід, Ю. Сурмін стверджує, що цей метод сприяє формуванню таких якостей спеціаліста, яких потребує ринкове суспільство: здатність приймати рішення, здатність до навчання, системне мислення, самостійність, ініціативність, готовність до змін, ділова орієнтація, уміння працювати з інформацією, наполегливість, цілеспрямованість, комунікативні здібності, здатність до міжособистісних контактів, проблемність мислення, конструктивність, етичність [9].

Залежно від цілей навчання кейси можуть відрізнятися за змістом і організацією пропонованого матеріалу. Розрізняють кейси, що вчать аналізувати й оцінювати; кейси, які спонукають до розв'язання проблеми і прийняття рішень; кейси, що ілюструють проблему, рішення або концепцію у цілому.

Якщо класифікувати кейси за ступенем впливу, доречно виокремити практичні кейси, котрі відображають абсолютно різні життєві ситуації; навчальні кейси, основним завданням яких є навчання; навчально-дослідницькі кейси, що орієнтовані на здійснення дослідницької діяльності.

Залежно від об'єму кейсу, величина якого прямо залежить від його призначення, виділяють: міні-кейс (від однієї до декількох сторінок), кейс середніх розмірів та об'ємний кейс (може використовуватися протягом кількох занять).

Традиційно кейс-метод ефективний на практичних заняттях, присвячених закріпленню вивченого матеріалу. Проте, на практиці робота з кейсом буває продуктивною і при введенні нового матеріалу для постановки проблемного питання, теоретичні аспекти якого потім будуть розглядатися на лекціях. Ця технологія може бути використана у процесі самостійної роботи студентів, а також при традиційних методах навчання – ділових іграх або тренінгах [1].

Важливе місце у навчальному процесі вищої педагогічної школи займає вивчення й аналіз соціально-педагогічних кейсів на основі реальних ситуацій, що

виникають у роботі вчителя і зверненні до професійного досвіду соціально-педагогічної діяльності. У зв'язку з цим виникає необхідність у добірї актуальних завдань та практиці їх розв'язання, узагальнення отриманого досвіду в тезаурусі соціально-педагогічних кейсів. У сучасній науковій термінології – у лінгвістиці, семіотиці, інформатиці, теорії штучного інтелекту та інших галузях знань – *тезаурус* означає певне, особливим чином оформлене накопичення, що слугує фундаментом, інформаційною базою будь-якого виду діяльності, формування й розвитку [6, с. 25]. Тезаурусний підхід у дидактиці є досить перспективним напрямом. Про це свідчать наукові доробки В. Безпалька, Л. Вовк, О. Галагузова, Т. Кувалдіної, О. Мірошніченко, О. Шилової та ін. У нашому дослідженні під тезаурусом соціально-педагогічних кейсів розуміється відкрита система пов'язаних між собою множин соціально-педагогічних ситуацій. В основі тезаурусу лежать семантичні елементи, що використовуються для його конструювання – соціально-педагогічні ситуації, які визначають структуру кейсу.

Часова характеристика соціально-педагогічного кейсу пов'язана з часом, необхідним для його розв'язання. Послідовність і взаємозв'язок соціально-педагогічних ситуацій, їх взаємовплив представляє собою логічну характеристику. Семантична (сміслова) характеристика представлена змістом самого кейсу. Місце розташування кожного елемента в семантичній структурі тезаурусу визначається значенням параметрів. Оптимальне значення параметрів для елементів тезаурусу виявляється на основі експертних висновків.

Отже, структуру соціально-педагогічного кейсу можна представити наступним чином:

- викладачем (модератором) або студентами здійснюється добір і опис типових професійних ситуацій;
- визначаються мета і завдання діяльності студентів при розв'язанні даної ситуації;
- описуються параметри кейсу: тип проблеми, види допомоги, що надається, внутрішній зв'язок, зовнішній зв'язок; час на розв'язування ситуації;
- обираються методи і форми роботи студентів для розв'язання даної ситуації.

Науковці О. Сидоренко, Ю. Сурмін пропонують таку схему процесу створення кейсу: формування дидактичних цілей кейсу – вибір теми – збирання інформації для кейсу – вибір жанру кейсу – складання завдань для кейсу – упровадження кейсу в навчальний процес [8].

У висновку зауважимо, що цінність кейс-методу полягає у тому, що він одночасно відображає не лише практичну проблему, а й актуалізує певний комплекс знань, який необхідно засвоїти для розв'язання означеної проблеми, а також вдало поєднує навчальну, творчу, аналітичну діяльність, що, безумовно, є діяльним, ефективним в реалізації сучасних освітніх завдань.

Отже, застосування соціально-педагогічного кейсу сприятиме формуванню парціальних компетентностей – когнітивної, інтерактивної, імплементаційної, операційної та рефлексивної, які у своїй сукупності визначають соціальну компетентність студентів вищих педагогічних навчальних закладів, адже такий інтерактивний метод вчить з'ясовувати сутність педагогічної проблеми, виявляти причини їх появи, аналізувати можливі варіанти рішення, обирати найбільш оптимальний з них, приводити їх у дію та паралельно здійснювати контроль.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грузкова С. Ю., Камалеєва А. Р. Кейс-метод: історія розробки і використання метода в освіті / С. Ю. Грузкова, А. Камалеєва // *Современные исследования социальных проблем (электронный научный журнал), Modern of Social Problems*, № 6 (26), 2013.
2. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій: Навч.-метод. посібник / Н. П. Наволокова. – Х.: Вид. група «Основи», 2009. – 176 с.
3. Євтух М. Б. Забезпечення якості вищої освіти як важлива умова інноваційного розвитку держави і суспільства / М. Б. Євтух, І. С. Волощук // *Педагогіка і психологія*. – 2008. – № 1. – С. 58.
4. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании / И. А. Зимняя // *Высшее образование сегодня*. – 2003. – № 5. – С. 34 – 44.
5. Кричевський Р. Психологія малої групи: теоретичний і дидактичний аспект / Р. Кричевський, Є. Дубовська. – М.: Наука, 1991. – 84 с.
6. Савельєва М. Г. Педагогические кейсы: конструирование и использование в процессе обучения и оценки компетенций студентов: Учебно-методическое пособие / Ижевск, УдГУ, 2013. – 94 с.
7. Сердюк Т. В. Інтерактивні технології навчання суспільних дисциплін як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів вищих навчальних закладів I-III рівнів акредитації / Т. В. Сердюк / автореферат на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук 13.00.09 – теорія навчання. – Кривий Ріг, 2010. – 20 с.
8. Сидоренко О. Передмова // *Ситуаційна методика навчання: теорія і практика* / Упор. Сидоренко О., Чуба В. – К.: Центр інновацій та розвитку, 2001. – С. 7 – 8.
9. Ситуационный анализ или Анатомия кейс-метода / Под ред. д-ра социологических наук, проф. Сурмина Ю. П. – Киев: Центр инноваций и развития, 2002. – 286 с.

REFERENCES

1. Serdyuk T.V. Interactive technologies of social sciences studying as a mean of activation of students' educational-cognitive activity in higher educational establishments of I-III levels accreditation: Thesis. – 13.00.09 – Theory of Education. Kryvyj Rig, 2010.
2. Hruzkova S. Y. Case-study: the history of development and use of the method // *Modern of Social Problems*, № 6 (26), 2013.

Using of social case-study for forming student's of Higher Pedagogical Educational Establishments social competence.

T. Vasylyuk

Abstract. The article is devoted to theoretical analysis of the application of case-study in the learning process. The definition «thesaurus», the structure of social case-study and its meaning of Higher Pedagogical Educational Establishments students' social competence are determined.

Keywords: case-study, innovative educational technologies, students' social competence.

Использование социально-педагогических кейсов при формировании социальной компетентности студентов высших педагогических учебных заведений.

T. Василюк

Аннотация. Статья посвящена теоретическому анализу проблемы применения кейс-метода в образовательном процессе. Определено место инновационных технологий в современном образовании. Уточнена дефиниция «тезаурус», определена структура социально-педагогического кейса и его роль в процессе формирования социальной компетентности студентов высших педагогических учебных заведений.

Ключевые слова: кейс-метод, инновационные технологии в образовании, социальная компетентность студентов.